

MEMORANDUM

DATUM 05-07-2022
VAN Huib van Essen
AAN Commissie Milieu & Mobiliteit (M&M)

Onderwerp: Ontwikkelingen Warmtetransitie Provincie Utrecht

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten eind 2021 een transitievisie warmte (TVW) vaststellen. Daarmee geven ze inzicht met welke buurten, wijken of dorpen ze aan de slag willen om te isoleren of aardgasvrij te maken, en in dat laatste geval ook: wanneer ze die van het aardgas willen halen en welk duurzaam alternatief in aanmerking komt. In dit memorandum wordt een toelichting gegeven op de stand van zaken in de provincie Utrecht

Transitieviesies Warmte

De eerste constatering is dat het beeld in de provincie Utrecht niet afwijkt van het landelijke beeld. Uit de inventarisatie van de VNG en het ministerie van BZK blijkt dat 302 gemeenten een visie hebben vastgesteld en 43 gemeenten volgen binnenkort. De plannen tellen ruimschoots op tot de verduurzaming van 1,5 miljoen woningen en andere gebouwen, het afgesproken doel.¹

Ook in de provincie Utrecht heeft het merendeel van de gemeenten een visie vastgesteld. In 5 van de 26 gemeenten is de TVW om uiteenlopende redenen nog niet vastgesteld. Het gaat om de gemeenten De Bilt, Soest, Lopik, Montfoort en Oudewater. De verwachting is dat vaststelling in deze gemeenten in de loop van dit jaar gaat plaatsvinden.

Uit de inventarisatie blijkt dat de gemeenten in de provincie Utrecht het voornemen hebben om in de periode tot en met 2030 134.640 woningen en overige gebouwen te verduurzamen of aardgasvrij te maken. Het gaat hierbij om het aardgasvrij maken van 64.783 woningen en om het verduurzamen van 51.669 woningen. Dat is in lijn met het vastgestelde doel in het Klimaatakkoord, want op basis van de bijna 600.000 woningen in de provincie Utrecht betreft dit grofweg een vijfde deel van de woningvoorraad².

Als landelijk gezien de programmering in de visies onvoldoende was gebleken ten opzichte van het doel, zou het ministerie van EZK in overleg met VNG treden over een sturingsinstrument. Dat is nu niet het geval.

Uitvoeringsplannen

Het Rijk en gemeenten hebben als gezamenlijk streven dat alle gemeenten voortvarend starten met de uitwerking van hun TVW's en deze in 2024 zoveel als mogelijk hebben uitgewerkt in uitvoeringsplannen om de doelen voor 2030 te behalen. Daarbij zijn randvoorwaarden van belang, zoals passende wetgeving, voldoende uitvoeringsmiddelen voor gemeenten en betaalbaarheid voor inwoners.³

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-kininkrijksrelaties/documenten/kamerstukken/2022/04/11/kamerbrief-over-resultaten-monitor-transitieviesies-warmte>

² De eerste transitievisie warmte heeft betrekking op een derde van de totale periode. Er is dan sprake van een aanlooperperiode; mede daarom hebben de afspraken in het Klimaatakkoord voor de periode tot en met 2030 betrekking op circa een vijfde van de gebouwvoorraad, oftewel 1,5 miljoen woningen en andere gebouwen.

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/06/02/bijlagen-bij-ontwerp-beleidsprogramma-klimaat>

Ondersteuning vanuit het Rijk

De aanleg van warmtenetten is van groot belang voor de voortgang van de warmtetransitie. Het Rijk ontwikkelt in overleg met de medeoverheden een financieel-instrument gericht op verlaging van de onrendabele top binnen de exploitatie van warmtenetten. Het voornemen is om dit instrument per 1 januari 2023 in werking te laten treden. Dit instrument beoogt de mogelijkheden voor inzet van warmtenetten als kosteneffectieve oplossing voor de eindgebruiker te vergroten. Voor isolatie en individuele warmteopties worden financiële instrumenten als de ISDE, het Nationaal Isolatieprogramma en het Warmtefonds ingezet.

Daarnaast is de Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie in voorbereiding. Deze wet regelt dat een gemeente kan bepalen dat de netbeheerder na een bepaalde datum geen aardgas meer transporteert, indien er een goed en betaalbaar duurzaam alternatief is. Met deze wet wordt voorkomen dat een gasnet in een wijk in stand moet blijven voor enkele gebruikers die niet van het aardgas af willen.

Om leerervaringen op te doen, heeft het Rijk in de afgelopen jaren subsidie verstrekt om in 64 proeftuinen te werken aan het aardgasvrij maken van een woonwijk. In de provincie Utrecht gaat het hierbij om de wijk Overvecht in de gemeente Utrecht, de wijk Brandenburg-West in gemeente De Bilt en om de wijk Rozendaal in de gemeente Leusden.

Ondersteuning provincie

De provincie Utrecht vervult een ondersteunende en verbindende rol bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving. De ondersteuning vanuit de provincie is aanvullend aan het instrumentarium van het Rijk. Zo zijn de gemeente Leusden en de Bilt geholpen bij hun aanvraag in het kader van de derde ronde Proeftuinen Aardgasvrije Wijken. Aanvullend hierop heeft de gemeente Leusden via de provinciale uitvoeringsverordening Subsidie Energietransitie (USET) cofinanciering gekregen voor project- en proceskosten en heeft gemeente De Bilt hiervoor een aanvraag in voorbereiding. Als er sprake is van een aanpak gericht op een inclusieve energietransitie, met een goed doordachte aanpak voor inwoners die niet zomaar mee kunnen doen vanwege onvoldoende toegang tot kennis of financiële middelen, is er een hoger subsidiebedrag beschikbaar. Deze mogelijkheid voor provinciale subsidie voor wijkaanpakken wordt momenteel actief onder de aandacht van alle gemeenten gebracht.

Behalve cofinanciering voor wijkaanpakken verleent de provincie subsidie voor het uitvoeren van haalbaarheidsonderzoeken. Hiervan is in aanloop naar het opstellen van de visies door meerdere gemeenten gebruik gemaakt, onder meer om de potentie van aquathermie in beeld te brengen. Dit soort studies zullen ook bij de uitwerking van de uitvoeringsplannen nodig zijn; via de verordening blijven deze in aanmerking komen voor provinciale subsidie. Daarnaast zijn er provinciale kansencarten opgesteld voor onder meer aardwarmte, biogas en warmtekoedeopslag.

Om de aangereikte kennis te kunnen toepassen, verdiepende studies uit te zetten of wijk- of projectplannen op te stellen, is echter capaciteit bij gemeenten nodig. Medio 2022 komen middelen van het Rijk voor de uitvoering van het Klimaatakkoord beschikbaar en kunnen gemeenten hier (vaste) capaciteit voor gaan inzetten. Om de beschikbare capaciteit zo efficiënt mogelijk in te kunnen zetten, helpen we gemeenten bij het opzetten van een regionale personeelspool voor energietransitie.

Verder laat de provincie Utrecht onderzoeken wat er aanvullend op de rijksmaatregelen nodig is aan financiële instrumenten om de ontwikkeling van warmtenetten te stimuleren. Dit maakt onderdeel uit van het initiatiefvoorstel 'Provinciaal onderzoek investeringsmogelijkheden versnelling energietransitie' waarover uw Staten op 29 juni jl. een besluit hebben genomen.

Verdelingsvraagstuk

De gemeenten zijn aangewezen als regisseur van de warmtetransitie. De provincie heeft een rol in het bovengemeentelijk afstemmen over bronnen, ruimte, vraagbundeling en infrastructuur (zogenaamde verdelingsvraagstukken). De Regionale Structuur Warmte, zoals opgenomen in de Regionale Energie Strategie, is het platform om in overleg met gemeenten, waterschappen en netbeheerders te bepalen waar dergelijke verdelingsvraagstukken zich voordoen.

Dit overleg is volop gaande. Zo wordt in de regio Amersfoort een onderzoek uitgezet om de potentie van aquathermie met het Eemmeer als bron te bepalen met daarbij ook de vraag hoe deze potentie te benutten voor meerdere gemeenten. Vergelijkbare onderzoeken vinden plaats met betrekking tot de potentie van de rivieren Lek en Eem. Ten slotte onderzoekt de provincie samen met Waternet en de gemeente Nieuwegein de mogelijkheden om in de toekomst warmte en koude aan de drinkwaterleiding (het WRK-leidingensysteem) te onttrekken.

Naarmate de Transitievisies Warmte een concretere uitwerking krijgen, is het mogelijk om tot een betere inschatting te komen in hoeverre het aanbod aan duurzame warmte in overeenstemming is met de vraag naar duurzame warmte.

Energie-infrastructuur

Een analyse van ruim 300 visies uitgevoerd door de netbeheerders geeft aan dat minder dan de helft van de gemeenten een startwijk aanwijst. Ook in de provincie Utrecht is het aantal concreet benoemde startwijken beperkt, zo blijkt uit een eerste analyse van de visies⁴. De netbeheerders constateren verder dat ook voor de startwijken vaak een tijdspad ontbreekt. Ze waarschuwen dat dit gebrek aan concreetheid de warmtetransitie in gevaar brengt; er ontstaat een hockeystick-effect in het werk dat uitgevoerd moet worden.⁵

Het is voor de netbeheerder niet alleen van belang om tijdig zicht te hebben wanneer een buurt overstapt op een andere warmte-oplossing dan aardgas; het is ook van belang om tijdig duidelijk te hebben wat de warmte-oplossing zal zijn. De keuze voor individuele elektrische warmtepompen vraagt om meer extra transformatoren dan de keuze voor een warmtenet op midden-temperatuur. Daar komt nog bij dat niet alleen de warmtetransitie in een wijk een impact heeft op het elektriciteitsnet, maar ook de toename van elektrisch vervoer in een wijk en de toename van zonnepanelen.

Gemeenten die wijkplannen opstellen, kunnen bij de netbeheerders terecht voor een analyse van de impact op het elektriciteitsnet voor een wijk. Om tijdig oplossingen te implementeren, zijn gedetailleerde doorrekeningen nodig.

Conclusie en vervolg

Gemeenten in de provincie Utrecht hebben de nieuwe taak als regisseur van de warmtetransitie voortvarend opgepakt en bijna allemaal een Transitievisie Warmte vastgesteld. Voor de wijkgerichte overstap naar een duurzame manier van verwarmen zijn participatie en betaalbaarheid belangrijke voorwaarden. Dat verklaart waarom gemeenten in hun eerste Transitievisies Warmte veelal nog terughoudend zijn in het benoemen van warmte-oplossingen voor buurten.

Met nieuwe wetgeving en landelijke subsidieregelingen stimuleert het Rijk gemeenten om te starten met wijkuitvoeringsplannen. Deze vertaalslag naar concretere plannen is wenselijk om de energie-infrastructuur tijdig aan te passen en om verdelingsvraagstukken rondom duurzame warmte te onderkennen. Momenteel wordt vanuit de provincie in overleg met de RES-regio's bekeken hoe een nadere analyse en monitoring van de TVW's kan helpen om tot meer overzicht en inzicht te komen. Ook wordt onderzocht op welke wijze gemeenten nog beter geholpen kunnen worden en gestimuleerd kunnen worden om aan de slag te gaan met het opstellen van wijkuitvoeringsplannen. Daarbij kan gedacht worden aan het bieden van extra subsidiemogelijkheden maar ook aan het aanbieden van expertise in de vorm van strippenkaarten voor de inzet van experts.

We informeren u over de voortgang van de warmtetransitie via de reguliere P&C-cyclus.